

تورک بوروی

Yıl : 1 Sayı : 3 15 Kanunı evvel 1327

تورک‌لرک فاندمنه چالشیر
اون‌بش کونده بر چیقار

مورخ لئون قاهون ومعلم بارتولده كوره

چنگیز خان

(باشی برنجی ماییده)

تیموجینك قبیله لری برلشمیرمسی.

افندیلر ،

تیموجین ، طوغرول خان معیتده ، چینلیلر حسابنه حرب ایدوب ، ئوڭ قزاندیقندن بری ، آرتق مغول ، تاتار وتورک قبیله لرینی برلشدیرمک یولینی طوتمشدی . آناسی اولون - ا کەنک ، مونغوللار آره سنده زیاده اعتبار وحرمت قزانش بر « اولیا » نك باباسنه قوجه یه واروب ، تیموجینك او « اولیا » ایله اوکی قاردهش اولمەسی ، تیموجینك مقصدینه چوق خدمت ایتدی ؛ تیموجین ، اوکی قاردهشك واوکی باباسنك نفوذ واعتبارندن چوق استفاده ایلەدی .

اولون - ا کەنک واردینی آرک آدی (مینلیک) ایدی ، بوذات ، مونغوللار آره سنده نجیب وشریف صاییلان قونغ - قامار نسلندن کلیوردی ، بوتون مونغوللار بوکا اچیکه ، یعنی آتا دیورلردی . آتاتک بوخلده استعمالی پدر معناسنه دکل ، ولی ، اولیا معناسنه در . مینلیک اچیکەنك بر اوغلی واردی . باباسندن زیاده اولیالقله شهرت قازانان بوکنجک آدی کوچکو ، لقبی تەب تگری ایدی . کوچکی ، کوچکو ، کوکله ، سما ایله علاقەسی اولان ، ایشی کوچی کوک اولان معناسه اولسه کرکدر . تەب تگری ، بارتولده ترجمەنه کوره ، کوکله جیقان دیمکدر . شامانیلر ، اولیالرینه شامان دیرلر ؛ کوچکو تەب تگری ، بویوک ، معروف ، معتبر بر شامانیدی . کوچکونك بر چوق کرامتلی خلق آره سنده سویلنیردی . بوشامان ، هر دایم ، اک شدتلی صوئوقلرده بیله ، یالین آیاق ، باشی آجیق ، نك بر کوملکله کزردی . کوچکونك ، دیله دیکي زمان بر آق آته ، مینوب کوکله آشارق ، تگری ایله قونوشدیغنه هر کس اینانیردی . خلق

عندئذ بوقدر معتبر برعائله ایله مناسبت پیدا ایتک، تیموچین ایچون بک اهمیتی ایدی. اچیکه نك اوکی اوغلی تپ تکرینک اوکی قاردهشی اولنجه، تیموچینک قدری خلق کوزنده بک یوکسلیدی. « تیموچین قلنجی آرتق ایستدیکی کبی قوللاند. بیلوردی، چونکه آنهسی اوکا ایلک سسجاغنی صاقلامش وخلقک معبدی ده آلوب ویرمشدی. » (۱)

افندیلر، بر آز اول سولشدم که تیموچینک ایلک سلاح آرقداشلیدی، اصلزاده لر ایدی. کوچوتپ تکریدی ده، اونک باباسی مینلیک اچیکده، اسکی واصل بر عائله دن ایدی. ایشته بو اصلزاده لرده که تیموچینی ۱۱۸۹۰ سنه سی، کدروله ن جایزنده بوتون مونقول قبیله لرینک قآنی اعلان ایتدیله. بو انالرده تیموچین، کندیسینک اسکی مونقول قآنلری اولادندن اولدیغنی باباسی یه زوکی باطیر، صوک قآن خوتولانک قاردهشی اوغلی ایدوکنی اعلان ایدیوردی. یه زوکه بک مونقول قآنلری سلاله سندن اولدیغنی شهبه لیدر، مع مافیه شو محققدرکه تیموچینی قآنلغه انتخاب ایدن اصلزاده لر آره سنده خوتولا قآنک اوغلی آلتان بالذات بولنش و تیموچینی تکذیب ایتمه مشدر.

دیمک اولورکه تیموچینک ریاستی قبول ایدنلر، تیموچینی مونقوللر قآنلغی درجه سنه ترفیع ایله ینلر، مونقوللرک آق کیمکلی (ناجلیتی Aristocratie) ایله ینه آق کیمکلدن اولان شامانلری اولمشدر. دهسا صریح بر افاده ایله، تیموچین اصلزاده وروحانی صنفلرینک آدمی اوله رق میدانه چیقمش وناجلیت ایله دین اساسلرینه استناداً مونقول قبائلی توحیده کیرشمشدر.

قوة روحانییه مستند قیر ناجلیتی، تیموچینی کندیلرینه قآن (ایمپراطور) اعلان ایدرکن، اهالینک اکثریتی اولان عوام (Démocratie) ده تک دورمامش، جانحیرات قبیله سی باشی (جاموخا) نک اطرافنده طویلانمشدر.

رسمی مونقول عنعنه لرنده جاموخا قورناز بر انترقه جی اوله رق کوستریلیور، جاموخانک ایشی کوچی، تیموچینک مونقوللاری، تاتارلری، تورکلری بر اشیدر مکه مصروف مساعی حسنه سنه انکلر احداثدن عیارترد. لئون قاهون بو عنعنه لری

قبلاً قبول ایده رک جامو خانک انترقیه جیلکنه قائل اولمش و فقط تیموچین علی بنده قوردینی طولابلرده برامل مستحسن تعقیب ایتدیکنی ده سویله رک، جامو خانی بر آرتیریه چالیشمشد. لئون قاهونه کوره جامو خاقیه لرک قدیم سربستیلری، استقلاللری مدافعیدر. بوکونده چوق مستعمل تعبیرلری قوللانهرق سویله رسهک، جامو خا، تیموچینک اتحاد جیلغنه قارشى، قبائلک مختاریت اداره سنی محافظه ایتک استیور، اوغراشیور. لکن بارتولد، موغول قهرمان دستا نلرندن چیقاروب اثبات ایدیورکه جامو خا، اصیلزاده لر علینه قوبان عوام حرکتک تمثیلدر. جامو خا، آق کیمکره، وحدت وقوته طیانوب بویوک وکنیش بر ایمراطورلق تأسیس ایتک وبو واسطه ایله چوق مال، چوق شهرت قازانمق ایسته ینلره قارشى، عوامک، یعنی اکثریت اهلینک کونده لک معیشتی تأمین، بسیط سعادتى استحصال ایچون چالیشور بر عوامپرور (Démocrate) در.

جامو خا فکر آده موقرات ایسه ده، نسباً آریستوقراتدر. غنغانه کوره، تیموچین ایله جامو خا اسکیدن بک اینی دوست ایدیلر، حتی آند ایدوب قان قارده شی اولمشلردی. بویله اینی دوست ایکن، کونک برنده جامو خا تیموچینه دیدی که: «اگر بز طاغلوک اوستنه قونارسه ق، اوتلایان آتلیر یوردلره کلور؛ اگر جای کنارینه قونارسه ق، اوتلایان قویون وقوزولر، بوغازلرینه بیه جک بولور... تیموچین، جامو خانک نه دیمک ایسته دیکنی اکلایامادی، اما بوسوزلر اوزرینه، نه دنسه، قان قارده شنه امنیتی اکیلدی؛ جامو خانک دیدکلرینی آتیه سنه سویله دیکی زمان، اولون - اُ که، اوغله جامو خادن آریله یی نصیحت ایتدی...

افندیلر، جامو خانک کنایه لری اوقدر قبالی دکلدر. آتلیر اصیلزاده لر، آق کیمکر دیمکدر؛ یالکنز بوغازلی دوشون قویون وقوزولر ایسه عوامدر، قره خلقدردر. تیموچین آتلیر، جامو خا قویونلر طرفنی طوتدی؛ تیموچینی، آق کیمکر، طاغ اوستنده قان سیجدیلر؛ تیموچین یانسه مونغوللرک باشلری، باطیرلری (بهادرلری)، آتلیر طوبلانمشدی. جامو خا اطرافنه قویونلری، قوزولری، وورده تیموچینه تابع اولمق ایسته مه یں بعض قیلله لر ییغدی؛ کندیسنه غورخان عنوانی ویردیرک، تیموچین ایله چاریشدی.

بوده موقرات حرکتی ، بر جوق وقایعدن صوکره ، الک نهایت مغلوب اولدی ؛ لکن جامو خانا جلایته قارشى چکدیکی قلنجی بومغلوبیت اوزرینه ده قینه قومئادی ، تیموچینک یارانی اصیلزاده لر آراسنده چیقان بر نفاقدن بالاستفاده ، تیموچین علیه دوش اولان خوتولا قان اوغلی آلتان ، وان خان طوغرول واونک اوغلی سایقون ایله برلشوب محاربه لرنده دوام ایتدی . بومحاربه لرهنکامنده ، بر آراق ، تیموچین غایت مشکل و تهلیکلی برحاله قالمشدی . انجیق متانت وثباتی کندیسنه صادق قالان برقاچ آرقداشک فدا کارلنی سایه سنده بوورطه یی آتلاته بیلدی ؛ وعاقبت جامو خانک تأسیس ایتدیکی بو قورقچ هیأت متفکریه ده غلبه چالدى . شو صیقنیل کونلرده تیموچینه صداقتدن آیریلایان کیمسه لره ، بالچرنت دینلور .

تیموچین ، بالچرونتلی اصلا اوتئادی ؛ بونلرک کندیلری ده ، اولاد و اخقادی ده ، بالاخره ، درلو امتیازلره نائل اولدیلر . بالچرونتلر آره سنده ، مونغوللارله برابر ، خالص تورکر ، حتی مسلمان - تورکرده واردی . از جمله ایچلرنده حسن وجعفر آدی ایکی اویغور تورکینک بولندینی متعدد وثائق ایله مئبتدر .

افندیلر ، حسن وجعفرک بالچرونتلر آره سنده بولیشی ، تورکرله مونغوللرک تا اوزمانلرنده بیله ، نه قدر مختلط اولدقلرخی اظهاره یارار ، قیمتدار برواقعه زر . جامو خا ، آلتان ، وان خان ، سایقون ورفقاسنک تشکیل ایتدکری هیأت متفکرنک مغلوبیتی اوزرینه ، آرتق شرقی مونغولستانده تیموچینک قارشیمسته چیقہ جق هیچ بر قوت قالماش دیمکدی . بونکله برابر ، جامو خانک غیرتیه خلل کلمدی ؛ یورولق ، اوصامق بیلمه یین بو عوام رئیس غربی مونغولستانه کچوب ، کندینه متقلر بولدی ؛ تیموچین علیه غربی مونغولستان قبیله لرندن بر متفقین اردوسی چیقاردی . فقط بوسفرده موفق اولامانجه ، آجیق میدان محاربه لرندن واز کچرک ، اشقیا رئیس اولدی یعنی چته محاربه لرله ، تیموچینک مملکتده نظام و اسایش تأسیس ایله مه سنه ، کسب اقتدار ونفوذ ایتمه سنه مانع اولوق ایچون اوغراشدی ، اما بوده اوزون سورمدی ؛ کندی آدملرندن

بعضی‌ری خیانت ایدرک ، رقیبی تیموچینه تسلیم ایتدیلر . ایکی آندەنک ، غالب تیموچین ایله اسیر جاموخانک قارشى قارشى به کلهسى ، مونغوللارک قهرمان دستانلرنده مؤثر وشاعرانه تصویر اولمشدر . ذاتاملى عنفات ، مونغول بویوکارندن هیچ برکیمسه‌ی حقیر کوسترمک ایسته‌میور . بوغنهنلرده ، مونغول رؤسانک سیالریخی ، ولوخیالی اولسون ، دائما برنور علویت احاطه ایدر . جاموخا ، تیموچینه بزجوق دفعه‌لر محاربه ایتدیکی حالده ، آندى اونوتماش ، آندەسنى برقاچ کره اولوم تهله‌کسندن قورتارمش ، تیموچینک شخصی علیه قورولان بوصولری ، کیزلیجه خبر ویرمشدی ... تیموچینده ، مغلوب واسیر قان قارده‌شینه ، علو جناب ایله‌معامله ایتدی ؛ اولدیرتمک ایسته‌مدی ؛ « کچمشی اونوده‌لم ، باریشالم » ديه يالواردی . لکن عفو اولتمق جاموخانک حیثیت ووقارینه طوقونور : بوندن بویله تیموچینک جسمی دوستی اولامیه‌جفی ، وجودی آندەسنىک دائمی راحتسزلقه سیبیت ویره‌جکنى سوبله‌یرک صاغ قالمیه راضی اولماز . مطلقا اولدیریلەسنى ایستەر ، آنجق اولدیررکن قانک اقیدیلامه‌سیچون رجاده بولور... چونکه قان روحدر ، جاموخانک روحی جسمنده تام قالورسه اولدکدن صوکره ، تیموچین اولادنک روح حامیسی اولور . جاموخانک بوصوک دیلکی مقبول اولدی : کچه‌یه صاریلارق ، بوغدورولدی . وتیموچین ، قان قارده‌شنى بک‌دبدبەلى برجنازه آلايی ایله کومدوردی .

افندیلر ، جاموخانک جسمدی ، بویله دبدبەلى برجنازه آلاینه لایقدی : جاموخا اورتەدن قالقدقن صوکره ، آرتق قوجه مونغولستانده ، تیموچینک اوکنه چیقەجق هیچ برکیمسه قالمامشدی . آرتق ، شرقی و غربی مونغولستان قوم وقیلەلرینک ، تیموچین حکمی آلتنده اتحادی برامر واقعدی ؛ تیموچین ، بوتون بو قوم وقیلەلرک مطاع برامپراطوری اولمشدی .